

Очевидно, що Польща хоче встановити свій вплив у Центрально-Східній Європі, частково тому вона зацікавлена у вступі України в ЄС та посиленні співпраці з нашою державою, а саме форматі Вишеградської групи, регіонального співробітництва;

4) польський євроскептицизм може створити сприятливі умови для поглибленої співпраці України та ЄС у випадку успішної реалізації Польщею зовнішньополітичних планів щодо посилення позицій в регіоні. Проте можливий і протилежний варіант розвитку ситуації, згідно до якого Польща не зможе реалізувати власні плани щодо панування в регіоні Центрально-Східної Європи, зустрівши опір та засудження ЄС. В такому випадку «адвокат України в Європі» навряд чи буде мати час і можливість на делегування та відстоювання українських інтересів.

Список використаних джерел

1. Евроскептицизм как идеология: теория и практика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rodon.org/polit-101007110629>.
2. Евроскептицизм – це «насліддя Москви» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.mobi/a/2662299.html>.
3. Иванов И. Расширение Евросоюза: сценарии, проблемы, последствия. Мировая экономика и международные отношения. 1998. № 9. С. 15-20.
4. У Польщі немає загрози демократії, є загроза журналістській об'єктивності. Інтерв'ю з польським експертом Адамом Лельонеком [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zaxid.net/news/show/News.do?u_polshhi_nemaye_zagrozi_demokratiyi_je_zagroza_zhurnalistskiy_obyektivnosti&objectId=1381266.
5. Чи може Україна вилікувати путінофілію в ЄС? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forum.pravda.if.ua/news-55984.html>.
6. Hooghe L. Sources of Euroscepticism / L. Hooghe, G. Marks // Acta Politica. – 2007. – № 42. – Р. 119-127.
7. Katz R. Euroscepticism in Parliament: A Comparative analysis of the European and National Parliament [Електронний ресурс] / R. Katz. Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/>.

МІСЦЕ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИБОРСТВА В ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ: НАУКОВІ ПІДХОДИ ТА ПОЛІТИЧНІ РЕАЛІЇ

Шачковська Л.С., канд. політ. наук, доцент кафедри філософії та суспільних дисциплін Джумаєва Фіруза, студентка III курсу Рахмедова Аманлик, студентка III курсу УДПУ ім. П.Тичини

Анотація

Розглядається сучасний розвиток суспільства, який визначає нові методи впливу на масову свідомість. Аналізуються методи, які з огляду на їх комплексне застосування, об'єднують під терміном «гібридна війна». Виявлено та охарактеризовано що Україна станом на сьогодні є об'єктом тривалої та інтенсивної гібридної агресії, здійснюваної Російською Федерацією.

Ключові слова

Гібридна війна, масова свідомість, агресія, геополітичне середовище.

Abstract

Considered the contemporary development of society, which defines new methods of influence on the mass consciousness, is considered. Analyzes the methods are analyzed, which, in view of their complex application, are combined under the term «hybrid war». Discovered and characterized that Ukraine today is the subject of a long and intensive hybrid aggression carried out by the Russian Federation.

Keywords

Hybrid war, mass consciousness, aggression, geopolitical environment.

Сучасний розвиток суспільства визначають нові методи впливу на масову свідомість. Ці методи, з огляду на їх комплексне застосування, об'єднують під терміном «гібридна війна». Сьогодні вони широко застосовуються як у військовій сфері, так і в політиці. Увага до гібридних методів протиборства пов'язана з суттєвими змінами, яких зазнав світ, зокрема внаслідок стрімкого поширення нових інформаційних технологій та перестановок у геополітичному середовищі після Холодної війни. Поєднання прямої воєнної агресії з методами політичного, економічного, інформаційно-психологічного тиску стає дуже ефективною зброєю при комплексному застосуванні їх одними країнами для здійснення впливу на інші. Україна станом на сьогодні є об'єктом тривалої та інтенсивної гібридної агресії, здійснюваної Російською Федерацією. Тому дослідження принципів і методів гібридної війни є важливим для розробки механізму ефективної протидії.

Об'єктом даного дослідження є принципи та методи ведення гібридних війн.

Предметом стратегія України щодо протидії гібридній агресії Російської Федерації на сучасному етапі.

Історія свідчить, що війни були невід'ємною частиною людства протягом усього періоду його існування. І в сучасному світі військові конфлікти залишаються засобом досягнення, перш за все, політичних та економічних цілей. Слід наголосити, що війни не велися виключно шляхом зіткнень ворожих армій. Так, ще китайський мислитель Сунь-Цзи говорив: «...той, хто вміє вести війну, підкорює чужу армію, не стинаючись; бере чужі фортеці, не обкладаючи; трощить чужу державу, не тримаючи свого війська довго» [7, с. 25]. Отже, ще в давнину великого значення надавали методам невійськового, або непрямого, впливу.

Варто зазначити, що принципи збройного протиборства залежать від рівня розвитку суспільства та технологій. Тож не дивно, що прогрес людства призводив до трансформації способів ведення війни. Наприкінці Холодної війни стало очевидно, що зміни, яких зазнав світ протягом другої половини ХХ століття, суттєво вплинули на військову сферу. Тому визначення тенденцій трансформації війн у новому тисячолітті стало об'єктом активних досліджень. Так, ізраїльський військовий історик Мартін ван Кревельд відстоював думку, що акценти у веденні війн поступово зміщуються від повномасштабних бойових дій між арміями

країн-ворогів до менших за розмахом війн, названих конфліктами низької інтенсивності. Однією з ознак таких конфліктів є різнотипність суб'єктів: регулярній армії протистоять парамілітарні формування, такі як терористи, повстанці тощо [6, с. 46]. Конфлікти низької інтенсивності набули поширення в основному через появу ядерної зброї, оскільки загроза взаємного знищення стримує держави від ведення традиційних війн. Крім того, широке застосування регулярних сил у сучасних умовах дороге і до того ж малоефективне, тому доцільніше вдаватися до комплексу підривних операцій різного характеру, а саме: політичних, економічних, дипломатичних, інформаційних тощо.

Американський військовий експерт Вільям Лінд наводить етапи еволюції війн. Перше покоління відноситься до ери холодної зброї і мушкетів і характеризується лінійною тактикою. Особливістю другого покоління, яке охоплює період безпосередньо до і під час Першої світової війни, є тактика вогню й маневру. Для третього покоління характерна тактика широких маневрів, оточення та прориву оборони противника [3].

Основою війн протягом цих трьох поколінь були масштабні зіткнення збройних сил. На противагу їм війни четвертого покоління будуть спрямовані на придушення волі країни-жертви до опору через застосування різних підривних прийомів. До останніх можна віднести розпалювання військового конфлікту всередині країни, здійснення психологічного та інформаційного тиску. Метою цих війн буде не стільки фізичне знищення ворога, скільки провокування розпаду його зсередини, сіяння хаосу. Важливою ознакою війн четвертого покоління буде нечітке розмежування станів війни та миру [1].

Таким чином, стає очевидно, що у XXI столітті традиційне уявлення про війну як пряме зіткнення окремих держав чи блоків відходить у минуле. Тому введення терміну «гібридна війна» є спробою пояснити нові тенденції збройних конфліктів сучасності і майбутнього.

Особливості та наслідки трансформації війн на сучасному етапі були об'єктом теоретичного осмислення й у Російській Федерації. Так, російський військовий, Президент Академії воєнних наук Махмут Гарєєв констатував значний вплив технологічного прогресу на характер сучасних війн, у результаті чого багаторазово зросла руйнівна сила звичайних видів зброї, а також з'явилися цілком нові типи озброєння. Стрімкий розвиток кібернетики та нових засобів комунікації дозволяє швидко збирати й аналізувати дані, прогнозувати тенденції розвитку, за лічені секунди обмінюватись інформацією [3].

Окрім того, Гарєєв наголошував і на методах інформаційної війни, впливу на свідомість населення та підриву держави-ворога зсередини, які набувають усе більшого поширення. Цілеспрямоване систематичне транслювання провокаційних, ідеологічно заряджених матеріалів, змішування правдивих і сфабрикованих даних, нагромадження сенсаційних, шокуючих фактів – усе це здатне спричинити масовий

психоз, втрату довіри населення до власного уряду та збройних сил і загалом дестабілізувати ситуацію в країні, яка стала об'єктом інформаційної агресії. Таким чином, використання інформаційних засобів протистояння свідчить про можливий перехід від прямих конфліктів до неоголошених війн [4, с. 55-56].

Наведені вище ідеї були суттєво поглиблені в концепції «війни нового покоління», яку розвинув начальник Генерального Штабу Збройних Сил РФ Валерій Герасімов, виходячи з того, що в сучасних умовах правила ведення війн суттєво змінилися. Згідно з цією концепцією, ведення такої війни передбачає застосування дипломатичних, політичних, інформаційних, гуманітарних та інших ненасильницьких засобів у поєднанні з непрямомою військовою силою. Примітно, що Герасімов відводив важливе місце саме невійськовим засобам, які часто виявляються ефективнішими [1].

На думку Герасімова, перевага віддаватиметься використанню напіввійськових формувань, зокрема сил спеціальних операцій та озброєної внутрішньої опозиції, тобто прихованому застосуванню сили. Серед іншого він наголошує на тому, що нові технології значною мірою скоротили часовий, просторовий та інформаційний розрив між військами й органами управління, тим самим полегшуючи координацію в режимі реального часу. Масове застосування високоточної зброї дозволяє вражати об'єкти ворога на всій його території, а поняття поля бою охоплює не лише фізичний, а й інформаційний простір [9].

Теорію «війн нового покоління» розвинули російські військові дослідники Сергій Чекінов та Сергій Богданов. Як і Герасімов, вони зробили акцент на асиметричному протиборстві із залученням широкого спектру невійськових засобів. Важливу роль, знову ж таки, відведено інформаційно-психологічним операціям, спрямованим на дестабілізацію зсередини. Забезпечення інформаційної переваги при цьому вказується як найважливіша передумова досягнення успіху. Поряд із цим агресор може залучити суспільні інституції, як-от: мас-медіа, неурядові, релігійні та культурні організації, громадські рухи – до широкої пропаганди та збору інформації [2].

Чекінов і Богданов виділили дві фази «війни нового покоління». Перша фаза полягає у проведенні тривалої та інтенсивної кампанії, яка передбачає реалізацію дипломатичних, економічних, інформаційних заходів. Останні включають здійснення інформаційного тиску на населення країни-жертви та міжнародну спільноту. Метою пропаганди є деморалізація суспільства, послаблення ефективності владних інституцій. На міжнародному ж рівні зусилля спрямовуються на нав'язування думки, що дії агресора легітимні. Ще одним елементом цієї кампанії може бути підкуп, залякування, шантаж посадових осіб країни-жертви. Підсумком узгодженого застосування всіх перелічених вище методів має стати повна дезорганізація суспільства, системи управління та збройних сил об'єкта агресії. Це значно полегшить виконання другої (і

заключної) фази – безпосереднього введення військ [2].

На основі наведених поглядів щодо гібридних війн можна виокремити такі фази російсько-українського конфлікту.

Підготовча фаза передбачала виявлення вразливих місць стратегічних, політичних, економічних, соціальних проблем у країні – об'єкті агресії, тобто Україні, та поглибленні цих проблем. Це включало організацію мережі лояльних мас-медіа та організацій, здійснення політичного, дипломатичного та економічного тиску, підкупи урядовців та військовиків, підживлення сепаратистських і антиурядових настроїв завдяки заходам інформаційного впливу [1]. Щодо останнього, то протягом зими 2013-2014 рр. російські ЗМІ проводили пропаганду, спрямовану проти учасників Євромайдану. Після втечі тодішнього президента Віктора Януковича тональність ще більше загострилася: мас-медіа РФ заговорили про плани націоналістів організувати «поїзд дружби» до Криму [5].

Активна фаза розпочалася з прихованого застосування військової сили. Наприкінці лютого у Криму з'явилися «зелені чоловічки» – загони озброєних людей без розпізнавальних знаків. Вони швидко заблокували розташовані у Криму українські військові частини та захопили органи влади, позбавивши Україну контролю над півостровом. За схожим сценарієм розвивалися події і на сході України: ті самі «зелені чоловічки» захоплювали адміністративні будівлі, а для організації проросійських мітингів у великі міста сходу й півдня країни звозили громадян РФ [8]. Паралельно було захоплено місцеві телерадіокомпанії, що забезпечило покриття окупованих територій російськими каналами. Останні постійно представляли «зелених чоловічків» як членів місцевої самооборони, які не бажали визнавати нову владу в Києві. Сама ж Москва рішуче заперечувала свою причетність до подій у Криму й на сході України. Пізніше на відторгнутих територіях постали альтернативні політичні структури, повністю підтримувані Росією. Попри сумнівну легітимність, вони все ж здатні виконувати функції управління [1].

Нарешті, стабілізаційна фаза мала на меті закріпити успіхи перших двох фаз. І в Криму, і на Донбасі було організовано «референдуми» як доказ легітимності дій російської сторони. У той час як півострів «увійшов до складу РФ», на захоплених територіях Донецької та Луганської областей було проголошено «незалежні» ДНР та ЛНР, яким Росія допомагає боротися проти українського уряду [1].

Ініційований Російською Федерацією конфлікт проти України відображає нові погляди на принципи збройного протистояння в сучасному світі. Руйнівна сила зброї, особливо ядерної, робить традиційне застосування військової сили дорогим, неефективним та в цілому небезпечним. Натомість в умовах глобальної інформатизації та поширення новітніх технологій провідні держави отримують нові можливості та засоби непрямого впливу, значення яких неймовірно зросло. На зміну масованим битвам між арміями приходять битви на

невійськових фронтах – політичному, економічному, інформаційному, психологічному. Успіхи саме на цих фронтах стають вирішальними для перемоги в гібридному конфлікті. Здійснення такого сугестивного впливу доповнюється ініціюванням локальних конфліктів за участю парамілітарних організацій. Їхній недержавний характер ускладнює визначення межі між миром та війною. Все це змушує країну-жертву жити у стані невизначеності та спрямоване на поступове виснаження її ресурсів. Варто звернути увагу на той факт, що в довгостроковій перспективі дії РФ суттєво обмежили зовнішньополітичні можливості України. Адже вступ до будь-якого альянсу, де однією з умов є територіальна цілісність, не можливий.

Ключовим напрямком зовнішньополітичного курсу Російської Федерації після розпаду СРСР було відновлення своїх позицій на міжнародній арені. Шлях до досягнення даної цілі РФ вбачала, насамперед, у збереженні та посиленні свого впливу на інші країни пострадянського простору, зокрема через різні інтеграційні проекти. Російська владна верхівка добре зрозуміла, яких змін зазнав світ унаслідок глобалізації та інформаційної революції. Тому політика РФ виходить із принципів, диктованих тенденціями розвитку інформаційного суспільства. Мова йде про те, що в сучасних умовах невпинно зростає роль інформації.

Інформаційні війни не лише ведуться окремо, а й можуть виступати складовою ширшого комплексу дій. До нього, крім інформаційних засобів, відносять також політичні, економічні, військові тощо. Подібні конфлікти прийнято називати гібридними. Досвід останніх років засвідчує, що невід'ємною частиною будь-якого військового конфлікту є інтенсивні інформаційно-психологічні операції. Поєднання новітніх технологій із умілим маніпулюванням уможливорює створення потрібної картини світу. Подальше її нав'язування аудиторії через засоби масової інформації призводить до дестабілізації суспільства, дезорганізованості органів влади та неможливості адекватно відреагувати. Це підтвердила анексія Кримського півострова. Саме інформаційно-психологічній кампанії до розгортання конфлікту та його інформаційному супроводу було відведено чільну роль. Україна виявилася нездатною ефективно протистояти скоординованим діям РФ. Тривалий інформаційний вплив Росії та непослідовна політика української влади в інформаційній сфері далися взнаки під час подій березня 2014 року.

Список використаних джерел

1. András Rácz, Russia's Hybrid War in Ukraine, The Finnish Institute of International Affairs, Helsinki, pp. 34-35 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fiia.fi/assets/publications/FIIAReport43.pdf>
2. S. Chekinov – S. Bogdanov, 'The Nature and Content of a New-Generation War', Military Thought, October-December 2013, p. 17, http://www.eastviewpress.com/Files/mt_From%20the%20current%20IS

Sue_No.4_2013.pdf

3. The Changing Face of War: Into the Fourth Generation [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://globalguerrillas.typepad.com/lind/the-changing-face-of-war-into-the-fourth-generation.html>
4. Гареев М. А. Если завтра война? (Что изменится в характере вооруженной борьбы в ближайшие 20-25 лет) / М. А. Гареев. – М.: ВладДар, 1995. – С. 55-56.
5. Крым сплотился под российским флагом [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vesti.ru/doc.html?id=1323847>
6. Мартин ван Кревелд / Трансформация войны. Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – С. 46.
7. Сунь-цзи. Мистецтво війни; переклад Григорія Латника. – К.: Арій, 2014. – С. 25.
8. Украинские митинги и российские гастролеры [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://obozrevatel.com/politics/64930-ukrainskie-mitingi-i-rossijskie-gastroleryi.htm>
9. Ценность науки в предвидении [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>

